

Száműzve a Szigetről, száműzve a korból

Krúdy Zsuzsa: *Apám, Szindbád* (Magvető, 360 old.)

Megjelent egy új Krúdy-könyv. A kijelentő mondat most szándékosan kettős értelmű: mert Krúdy Zsuzsa könyve apjáról nemcsak a róla szóló irodalmat gazdagítja, hanem úgy olvashatjuk, mint Krúdy Gyula eddig ismeretlen művét.

Miért? Azért, mert Krúdy Zsuzsa szerényen a háttérben marad: úgy állította össze könyvét, hogy Krúdy-írások sora kövesse egymást. Krúdy-mondatokat olvasunk tehát. És közben életet is, sorst is, megdöbbentő mindennapos gondjaival, tisztességes írói-emberi tartásának jutalmaként megszerzett, nemegyszer megalázott szegénységével. Olyan könyv ez, amely hiteles dokumentumokkal oszlat ködös legendákat a bohémvilág Krúdyjáról, akit rajongói is hőseivel, Szindbáddal azonosítottak és ezt az azonosítást rajongták körül. Mitoszozslatoló könyv: nem az álomvilág kódlovagja, hanem az álomvilág megteremtője áll eléünk benne, aki minden napjában, még nagybetegen is megküzd azért, hogy művét, álomvilágát tovább teremtsen.

Álomvilág? Amit örökéletű írásaiban adott, a múlt Idő ironikus-melankólikus elővarázsolása, jellegzetes történeleivel, figuráival, hangulatával. Amiről később ő maga ír ilyen keserűen: „...maj világ-nézetemmel és emberismeretemmel még egyszer szeretném megírni őket. Mily borzadva dobna vissza a népszerűsége számító kiadó a könyveimet.”

Megérte ezt is. Élete utolsó éveiben egymás után dobták vissza műveit a kiadók. Hogy miért, arra külön tanulmány kereshetné a választ. Mindenesetre: a válsággal küzdő könyvkiadók vagy engedtek a kor igényének, és ponyvaértékű könyvekkel árasztották el a könyvpiacra degradált könyvkereskedelmet, vagy hivatásukat, igényüket megtartva, napi gondokkal küszködve csak éppen létüket jelezve adtak ki néha egy-egy könyvet. Mint a kiváló Kner Imre, ahogy a könyvben közölt, 1931-ben Krúdyhoz írott levele is mutatja.

Krúdy, ez a joggal büszke ember talán föl sem fogta, amit ma mi megalázónak látunk: azt, hogy a század egyik legnagyobb írója úgy ült a könyvkiadók előszobáiban élete utolsó éveiben, mint egy ismeretlen kezdő. Várt. Váratták. Nem az ő szégyene.

Egyik legérdekesebb írását, A tiszaszlári Solymosi Eszter című regényét a Pesti Napló közölte ugyan folytatásokban, de aztán három kiadó utasította vissza. Köztük a Pesti Naplóval közös érdekeltsgű Athenaeum. A kiadással mi is adósok voltunk: a könyv csak tavaly jelent meg.

Mégis valóságos álomvilág vette körül: a Margitsziget, amely tíz évig valóban „szigete” volt az írónak. Körülveszt csodáival a gondokkal küzdött, olyan környezetet nyújt munkájához, ami kivételes helyzetet teremt kivételes egyénisége számára. És amikor eljön a kiűzés, kényszerű búcsút kell vennie a kedves helytől, akkor is megtalálja a még szegényebben annyira hozzáillő Óbudát, gondba süppedő házival és embereivel.

Nem életrajz ez a könyv, hanem egy különös, megrázó élet valóság-dokumentuma. Mintha „narrátor” lenne Krúdy Zsuzsa, csak akkor veszi át a szót, amikor a figyelemmel összeállított és kiválasztott levelek, hivatalos papírok, cikkek, Krúdyról és Krúdyhoz szóló, és az író különböző hosszabb-rövidebb írásai között szükséges valamit elmondani: kiegészíteni a múlt Idő felsorakoztatott, sokszor igen-igen különös dokumentumait. Az összekötő szövegek a tény-anyaghoz így is olyan értékes kiegészítések, amiket csak Krúdy Zsuzsa, az író lánya tudhat, ismerhet. Filológiai pontosságú, nagy értékű jegyzetanyag kíséri az életrajzot. Tanulságos lehet más életrajzíróknak is: nem spekulatív módon magyarázni, hanem a

valóság dokumentumaival megmutatni az író, az élet és a mű nevezetes alakjait. Most csak néhányat szeretnék közülük megemlíteni.

Elsőként a legigazabb és végig hűséges barát, Szép Ernő szelíd alakját. Milyen szerencse, hogy akkor még a levélírást nem pótolta, nem szorította ki a mindennapi életből csaknem teljesen a telefon. Így a megmaradt lírai levelek nemcsak egy szép baráti kapcsolatba engednek bepillantást, hanem belőlük is a lírikus Szép Ernő szelíd szavai szólnak. Úgy tudott rajongani egy nagy író-barátért, ahogyan verseiben a felhőkért, fákért, madarakért.

Krúdy maga beszél S. S.-ről, aki időnként fölkereste és csodálatos asszonyhistóriákat mesélt neki. Mintha helyette is átélte volna későbbi hősei kalandjait, bejárta volna útjaikat, így szolgálva a megszülető művek egész sorát. Róla mondta az író egy nyilatkozatában 1928-ban: „Szindbád voltaképpen egy vidéki barátom volt, bizonyos S. S., aki — nekem dolgozott. Nem láttam néha hónapokig, akkor hirtelen megjelent egy csomó friss történettel a szobában. A jegyzetét felolvasta kalandjairól...”

Vagy a nagy hírv Lévy doktori. Hány Krúdy-figurához adott modellet! És úgy tudott vigyázni az íróra, hogy az észre se vette. Amikor súlyos betegen, idegösszeomlással zárt osztályra vitték volna, megjelent Lévy, a megmentő és olyan környezetet teremtett a számára, hogy hamarosan fölépült, újra dolgozni kezdett.

Ennek az időszaknak, de a könyvnek is egyik legmegrázóbb dokumentuma egy szabálytalan sorokkal teleírt papírlap. Itt egyen olvashatja bárki, aki kívülről keresi a modern költészet eszközeit.

Igen tisztelt Barátom,
Igen tisztelt Barátom,
Igen tisztelt Barátom
Igen
Igen tisztelt Barátom uram,
légy kegyes átvenni a mellékelt elbeszélésemet
Igen tisztelt Barátom uram
Igen?
Igen tisztelt Barátom uram.
Igen tisztelt Barátom uram,
Kezemnek pihenőre van szüksége.
Kezemnek pihenőre van szüksége.
Kezemnek tán hosszabb pihenőre van szüksége
Kezemnek talán igen hosszú pihenőre van szüksége
Szüksége
pihenőre van szüksége
pihenőre van Szüksége
szüksége Szüksége Szüksége
szüksége szüksége szüksége

És volt egyszer egy makulátlan irodalmi díjosztás: Kosztolányi mint a magyar Pen Club elnöke hozta a Rothermere-díjat Londonból — és valóban a két legnagyobb, Krúdy és Móricz Zsigmond között osztották meg. Persze, ez nem véletlen, hiszen a döntés meghozatalában a főszerep Kosztolányinak jutott.

Jókor jött a díj: „Régi adós vagyok, de ennyire még sohasem voltam eladósodva” — írja Krúdy Kosztolányinak. A döntés irodalmi-politikai vitát, valóságos sajtóháborút robbantott ki. Még József főherceg is lemondott a Pen Club védnökségéről! Igaz, kilépett a támadások miatt Kosztolányi is.

Aztán jöttek a szaporodó gondok, filléres, a visszatérő betegség. Krúdy sudár alakját, szép férfarcát talán nem kevesebben csodálták, mint írásait. Mégis milyen korán lett megtört és szomorú. Szomorú, mint aki ezt a könyvet leteszi, átkozva a kort, amely ezt a kivételesen nagy író, és gyönyörű férfit ilyen fiatalon fáradttá, megtörtté, keserűvé tette.

Sinka Erzsébet